йдеться про відмову в дозволі на в'їзд у США, оскільки ці особи причетні до корупції на державному рівні.

Список використаних джерел

1. Куришко О. О. Аналіз світового досвіду у сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, у контексті можливості його використання в Україні / О. О. Куришко // Фінансовий простір. – 2013. – № 2. – С. 8–15.

2. Офіційний сайт Міжнародної організації боротьби з корупцією GRECO [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/default_en.asp. – Назва з екрана.

Кубарєв Іван Володимирович, доцент кафедри державно-правових дисциплін Донецького юридичного інституту МВС України, кандидат юридичних наук, доцент

ПРОБЛЕМИ СПЕЦІАЛЬНОГО СЛІДЧОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ В ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ ЗЛОЧИНАМ

Корупційні злочини в криміналістиці й теорії оперативно-розшукової діяльності обґрунтовано вважають такими, що спричиняють значні труднощі під час виявлення та доказування. Це пов'язано з високим рівнем їх латентності, активною протидією зацікавлених осіб, маскуванням злочинних дій під легальні й іншими чинниками. Тому в протидії цим злочинам важливе значення мають таємні методи роботи правоохоронних органів, зокрема контроль за вчиненням злочину у формі спеціального слідчого експерименту, що згідно з чинним законодавством належить до негласних слідчих (розшукових) дій.

Регламентування в КПК України негласних слідчих (розшукових) дій деякі науковці схвалюють (Є. Куліш, І. І. Когутич), інші зазначають про недостатню обґрунтованість і передчасність такого кроку (В. Ю. Шепітько, Ю. М. Грошевий, М. А. Погорецький). Остання позицію вважаємо виваженою, попри це, законодавчі новели потребують юридичного тлумачення та розроблення відповідних криміналістичних рекомендацій.

Передусім необхідно проаналізувати питання обсягу процесуальної регламентації спеціального слідчого експерименту. Законодавець зазначає, що така дія є формою контролю за злочином. Провокація є недопустимою, а про результати експерименту складають протокол з додатками. Проте в Кодексі не визначено сутність спеціального слідчого експерименту, мету, механізм і процедуру, а також стосовно кого його можуть проводити. У ньому лише зазначено, що порядок і тактику його проведення регулює законодавство. Законодавча неврегульованість зазначених питань на практиці призводить до незаконних дій з боку слідчих та оперативно-розшукових органів. Ситуація проведення спеціального слідчого експерименту є вкрай складною з позиції правової регламентації, про що слушно зауважують науковці тих країн, у законодавстві яких, на відміну він вітчизняного, зазначена дія наявна вже протягом тривалого часу. Некоректною є вказівка щодо регулювання в законі тактики проведення спеціального слідчого експерименту, адже в кримінальному процесуальному законі не можуть міститися тактичні прийоми (О. М. Васильєв, В. О. Коновалова, В. Ю. Шепітько).

Правильне застосування закону передбачає правильне тлумачення його термінів. У цьому контексті постає проблема визначення поняття спеціального слідчого експерименту. У КПК України такої дефініції немає. Спробою заповнити цю прогалину стала Інструкція про організацію та проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, у якій зазначено, що спеціальний слідчий експеримент полягає у створенні слідчим та оперативним підрозділом відповідних умов в обстановці, максимально наближеній до реальної, з метою перевірки дійсних намірів певної особи, у діях якої вбачаються ознаки тяжкого чи особливо тяжкого злочину, спостереження за її поведінкою та прийняттям нею рішень щодо вчинення злочину. На нашу думку, це трактування є не цілком вдалим. По-перше, метою експерименту визначено перевірку дійсних намірів особи, проте метою будь-якою слідчої (розшукової) дії є отримання або перевірка доказів. Хоча у складі злочину прийняття пропозиції неправомірної вигоди момент закінчення винесений на стадію висловленого наміру, за загальним

правилом власне намір учинити суспільно небезпечну дію злочином не є. Слідча практика також намагається задокументувати не тільки прийняття пропозиції про неправомірну вигоду, а й учинення конкретних дій щодо її отримання. По-друге, якщо в діях особи вже вбачають ознаки злочину, то не цілком зрозуміло, за яким її рішенням треба спостерігати в перебігу слідчого експерименту. Загалом акцент на перевірці намірів і спостереженні за прийняттям рішень може дезорієнтувати слідчо-оперативних працівників, відволікаючи їх від головного завдання – збирання доказів.

У наукових джерелах обстоюють позицію, згідно з якою спеціальний слідчий експеримент є результатом включення до КПК України оперативно-розшукового заходу, що має назву «оперативний експеримент». Тому формулювання визначення відповідної негласної слідчої (розшукової) дії може ґрунтуватися на напрацюваннях теорії оперативно-розшукової діяльності. Таким чином, оперативний експеримент – це оперативно-розшуковий захід, пов'язаний з негласним спостереженням за ймовірним злочинцем, процесом учинення ним злочину або готування до нього, коли штучно створюють умови ініційованих ним дій, з обов'язковим здійсненням постійного контролю за їх перебігом, з метою отримання даних, які підтверджують або спростовують інформацію про злочинну діяльність особи (В. І. Бояров, О. П. Кучинська). Обов'язковою є вказівка на те, що ініціює злочинні дії об'єкт експерименту, і саме це створює передумови для розмежування спеціального слідчого експерименту та провокації; також коректно визначено його мету – отримання доказів.

Загалом розмежування законних експериментальних дій і провокації злочину є однією з головних проблем досліджуваного заходу. Провокаційні дії заборонені ч. 3 ст. 271 КПК України. Зокрема, в ній зазначено, що під час підготовки та проведення заходів з контролю за вчиненням злочину заборонено провокувати (підбурювати) особу на вчинення цього злочину з метою його подальшого викриття, допомагаючи особі вчинити злочин, який вона не вчинила б, якби слідчий цьому не сприяв, або з цією самою метою впливати на її поведінку насильством, погрозами, шантажем. Одержані в такий спосіб речі й документи не можуть бути використані в кримінальному

провадженні. На наш погляд, критерії розмежування спеціального слідчого експерименту та провокації злочину мають бути конкретизовані в спеціальному нормативному акті, на який є посилання в ст. 271 КПК України. З огляду на вітчизняну та закордонну практику, а також рішення Європейського суду з прав людини, у ньому слід відобразити такі положення: об'єктом експерименту не можуть бути випадкові особи або невизначене їх коло; для проведення експерименту мають бути достатні підстави вважати, що певна особа готує або вчиняє злочин; ініціювати протиправні дії має особа, щодо якої проводять експеримент; особа, щодо якої проводять експеримент, завжди повинна мати альтернативу й можливість відмовитися від учинення злочину; рівень втручання в реальні умови повинен бути таким, який дає підстави вважати, що злочин був би вчинений і без втручання з боку слідчого (оперативних підрозділів).

Законодавець надав право проводити спеціальний слідчий експеримент слідчому. Особи ж, які проводять такі дії, зазвичай безпосередньо спостерігають за вчиненням злочину, тобто стають його очевидцями. За КПК України 1960 року вони мали бути допитані як свідки. Тому на практиці оперативних працівників, що документували отримання хабара, допитували як свідки. З позицій нині чинного КПК України особа набуває статусу свідка з моменту виклику для надання показань (ч. 1 ст. 65 КПК України). Тобто формально, до отримання виклику, слідчий свідком не є, а отже, підстав для його відводу (ст. 77 КПК України) немає. Проте видається не цілком доцільним, щоб розслідування злочину проводив його очевидець.

Певні труднощі виникають і на етапі фіксації перебігу та результатів спеціального слідчого експерименту. Згідно зі ст. 271 КПК України, за його результатами складають протокол. Проведення експерименту з викриття особи, що отримала хабар, передбачає дії, у проведенні яких беруть участь різні особи, подеколи ці дії розірвані в часі. Зафіксувати їх в одному протоколі доволі складно. Згідно з даними практики, за результатами таких операцій складають до 15 окремих документів (Ю. П. Гармаєв). Тому доцільно передбачити в КПК України не тільки фіксування всього спеціального слідчого експерименту, а й окремих його етапів, як зазначено в Інструкції.

Таким чином, нормативна регламентація проведення спеціального слідчого експерименту потребує вдосконалення. Відсутність належного правового регулювання суттєво ускладнює результативне використання в розслідуванні корупційних злочинів такого високоефективного методу одержання доказів, як негласний експеримент.

Кузнєцов Михайло Валентинович,
начальник Департаменту оперативно-технічних заходів Національної поліції України

УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ТА ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ У ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНІЙ КОРУПЦІЇ

Складовими реформи правоохоронної сфери в Україні стало створення нових органів, зокрема Національної поліції, найважливішим із завдань яких є протидія корупції, що є також однією із головних цілей реформи. Для реалізації зазначеної мети до повноважень новостворених органів належить проведення негласних слідчих (розшукових) дій (НСРД).

Водночас за нетривалий період функціонування поліції було сформовано низку проблемних питань щодо законодавчого регулювання та проведення НСРД.

Зближення з міжнародним та європейським законодавством та уточнення потребує понятійний апарат, який застосовують в кримінальному процесуальному законодавстві України.

У статті 50 Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції, прийнятій резолюцією 58/4 Генеральної Асамблеї від 31 жовтня 2003 року, вжито термін «спеціальні методи розслідування» для узагальнення таких понять, як «електронне спостереження», «агентурні операції», «контрольована поставка» тощо [1]

Ураховуючи аналогію між НСРД та оперативно-розшуковими заходами (ОРЗ) у чинному КПК України і Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність», а також тенденцію до створення інституту детективів у Національній